

používa mimo Halloweenu a bol známy už predtým). Ako rekvizita na strašenie plnil podobnú funkciu ako „halloween-ský lampáš“. Slúžil však priebežne, nielen pri tejto konkrétnej sviatočnej príležitosti. Z uverejneného materiálu ďalej vyplýva, že Halloween slávia dospelí ľudia, v prvom rade sa ale stal detskou zábavnou príležitosťou. Logickým dôsledkom narastajúcej obľuby je úsilie o praktické využitie sviatku či už v komerčnej sfére, alebo vo vzdelávacom procese (najmä v spojitosti s výukou angličtiny).

J. Zajonc sa nevyhýba odpovedi na otázku, ktorú kladie sebe aj čitateľom názvom svojej kapitoly. Podľa jeho mienky analýza dostupných empirických údajov „priniesla základný poznatok, že Halloween je na Slovensku prijatým a sláveným, tolerovaným, no nesláveným a súčasne odmietaným, a preto nesláveným sviatkom“ (s. 238). V reáli prebieha konfrontácia novej sviatočnej príležitosti s domácimi tradíciami. Ich konečný výsledok ukáže až budúcnosť...

Záver, ktorého autormi sú K. Popelková a J. Zajonc, obsahuje stručné zhrnutie problematiky. Publikáciu dopĺňujú anglické a nemecké rezumé, ale aj registre (menný, predmetový a územný), ktoré uľahčujú orientáciu v tejto rozsiahlej a informáciami nabitých knihe. Hoci recenzovaná monografia obsahuje „len“ štyri kapitoly, zodpovedný výber skúmaných tém umožnil sledovať široké spektrum problémov. Jednotliví autori a autorky analyzovali všeobecnú i konkrétnu podobu štátnych sviatkov, všimli si súčasné prejavy tradičnej, ale aj (v slovenskom prostredí) novej sviatočnej príležitosti. Čitateľovi ponúkajú bohatý materiál, ale tiež zaujímavé postrehy, inšpiratívne úvahy a podnety

na zamyslenie. Napriek všetkému som v textoch nenašiel riešenie tajničky, ktorú tvorí názov knihy. Toto konštatovanie nemá byť kritikou publikácie a autorského kolektívu. Odzrkadľuje skutočnosť, že súčasné spektrum globálnych, lokálnych a individuálnych sviatkov a foriem ich prežívania je natoľko diferencované, že neumožňuje (aspoň zatiaľ) dať všeobecne akceptovateľnú odpoveď na základnú otázku: Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?

Peter Salner

Peter Salner: *Požehnaný spravodlivý sudca. Súčasné formy židovského pohrebu.*

Ústav etnológie SAV,
Bratislava 2014, 183 s.

Monografia Petra Salnera *Požehnaný spravodlivý sudca* pojednáva o obradoch, zvykoch a úkonoch vykonávaných v súvislosti so smrťou príslušníkov židovskej komunity v súčasnosti z pohľadu aktuálneho stavu problematiky, na základe prístupnej literatúry a doterajších výskumov. Odborné spracovanie tejto témy u Petra Salnera dozrievalo postupne od jeho účasti na vyše dvesto pohreboch v pasívnej pozícii „minjenmana“ cez špecializovaný výskum, až po monografické spracovanie knihy, ktorá vyšla v Ústave etnológie v roku 2014. Posledná fáza bytia človeka a smrť uzatvára jeho existenciu, a to nielen ako živého organizmu, ale aj ako člena spoločnosti a komunity. Peter Salner sa v recenzovanej práci venuje židovskej komunite. Vzťah človeka k smrti a mŕtvym je vyjadrením jeho vzťahu k životu a živým, citujúc autora:

„bez smrti nemožno pochopiť hodnoty života členov komunity“ (s. 13).

Zvolená téma je nielen veľmi náročná, ale v prvom rade nesmierne dôležitá na výskum a jeho spracovanie. Reflektuje v teoretickej a praktickej rovine problematiku, ktorá patrí k neprebádaným, a to nielen v odbornej etnologickej literatúre. Nedostatočný stav rozpracovania tejto témy (najmä na Slovensku) súvisí aj s prepojením pohrebných obyčajov s vierovyznaním, ku ktorému sa bádatelia v čase totalitného režimu nemohli vyjadrovať. A uchopiť tento problém v kontexte židovskej kultúry a religie už vôbec nebolo možné. Špecializovaný výskum a jeho následné spracovanie je náročný nielen z metodologickej, ale aj zo psychologической stránky. Kniha *Požehnaný spravodlivý sudca* svojimi poznatkami obohacuje slovenskú i zahraničnú spoločnosť – vedeckú, študentskú, otvorenú i konzervatívnu. S ohľadom na vyššie uvedené, už samotný výber tejto témy si zasluhuje uznanie.

Kompozične je práca členená na úvod a päť hlavných kapitol (Komunita, Cintoríny, Pohreb, Kremácia, Spomienky). Koncept publikácie je založený na skúmaní bratislavskej židovskej komunity (a osobitne Židovskej náboženskej obce) v kontexte nedávnej minulosti a súčasnosti (najmä roky 1990–2013). Autor sa venuje židovským cintorínom – ortodoxnému, neologickému, ktoré sú dnes v prevádzke, masovému hrobu na cintoríne v Petržalke a neopomína ani najstarší a najslávnejší z nich, Memoriál Chatama Sofera. Prostredníctvom troch blokov (Umieranie a smrť, Príprava pohrebu, Pohreb) objasňuje komplex tradičnej formy ukladania pozostatkov do zeme podľa ortodoxného aj neologického rítu. Textom sa tiahnu

humánne myšlienky, činy a úkony jednotlivcov – ne/členov pohrebného ne/existujúceho bratstva Chevra Kadiša. Autor venuje osobitnú pozornosť i netradičnej forme pochovávanania – kremácii, ktorej analýza je dôležitá „pre pochopenie súčasného stavu a ďalších perspektív komunity“ (s. 173). Ortodoxný judaizmus z náboženských dôvodov kremáciu odsudzuje. Ide o nový jav, ktorý sa po holokauste rozšíril aj v bratislavskom prostredí a v súčasnosti patrí k bežným formám pohrebu. Urny možno ukladať do kolumbária na neologickom cintoríne. Kremácia podľa autora: „Predstavuje reakciu na šoa a vzburu proti ortodoxnému judaizmu. Obe strany sporu sami seba vnímajú ako židovské: kým jedna je sekulárna a vníma židovstvo skôr etnicky ako kultúrne, druhí sa hlásia k judaizmu alebo aspoň k potrebe udržiavať tradície. Preto práve rozšírenie tejto formy pohrebu môže dokumentovať rozsah zmien a vývoj hodnotových orientácií (nielen) bratislavských židov po šoa“ (s. 174). V poslednej kapitole si Peter Salner všíma individuálne a kolektívne spomienky na zosnulých prostredníctvom obradového smútku, modlitby za mŕtvych i spomienkových slávností.

Monografia je založená na rozsiahлом štúdiu pramenného materiálu, vedeckej, religióznej literatúry a etnologickeho výskumu. Použitie metód (archívny a terénny výskum, pozorovanie) podporujú autorský koncept a plne zodpovedajú postupom pre spracovanie vedeckého výskumu do monografickej podoby. Publikáciu charakterizuje aj vysoká úroveň jej formálnej a estetickej stránky. Fotodokumentácia má významnú výpovednú hodnotu – odbornú etnologickeú, spoločenskú, kultúrnu i dokumentárnu. Tému práce podčiarkuje aj vizuálna stránka

čierno-bieleho zobrazenia vyše sto fotografií, ktoré sú v prevažnej miere dielom samotného autora textu. Vzhľadom na citlivú tému i výber fotografií musel autor zvažovať, selektovať, eticky hodnotiť. Jazyková stránka knihy spĺňa kritériá spisovnosti, pojmovej a terminologickej presnosti výrazu, jeho vecnosti, logickej usporiadanosti a zrozumiteľnej štylizácie. Autor používa odbornú terminológiu i terminológiu židovskej komunity, ktorú zároveň objasňuje.

I napriek tomu, že hlavnou témou je smrť a pohreb, kniha je dynamická. Peter Salner ju totiž objasňuje cez dimenziu vnímania a posunu tradičných hodnôt, zmien hodnotových orientácií i transformácie identity židovskej komunity. Tieto sú odrazom zložitých, až devastačných historických, spoločenských a kultúrnych determinantov, ktoré skúmanú komunitu postretli. Ďalším pozitívom je skutočnosť, že Peter Salner ponúka podnety do diskusie na „večnú tému“. Uvažuje nad ňou mnohofaktorovo s časovou ne/perspektívou. Poukazuje aj na súčasné problémy židovskej komunity, ktorá je značne nejednotná („stari“ – „noví“; veriaci – sekulárni, Bratislavčania – prisťahovalci...). Táto nejednotnosť, diverzita, transformačné procesy a viaceré problémy medzi tradičným judaizmom a súčasnými predstavami členov komunity, ako aj vplyv majoritného prostredia, sa odráža najmä na religióznej i estetickej a etickej stránke pohrebných obradov.

Peter Salner v knihe *Požehnaný spravidlivý sudca* spracoval tému, ktorá je v slovenskej etnológii nóvum. Materiál, ktorý sa mu podarilo získať a pretransformovať do knižnej publikácie, vnímam ako veľmi významný počin zvyšujúci prestíž

humanitných a spoločenských vied. Môžem konštatovať, že prínos recenzovanej práce je významný a netriviálny i na medzinárodnej úrovni. Smrť človeka a jeho pohreb predstavujú fenomén, s ktorým človek nie je skutočne vysporiadaný. Peter Salner knihou prispel k poznaniu človečenstva, humánnosti cez prizmu židovských pohrebných obyčajov, ktoré odrážajú vzťahy medzi religióznymi, spoločenskými, kultúrnymi normami, systémom hodnôt a normatív v kontexte transformácie. Pohrebné obyčaje objasňuje prostredníctvom identifikačných a sociálno-diferenčných funkcií, ktoré vyjadrujú príslušnosť k židovskej minorite. V neposlednom rade spracovaním témy „medzi nebom a zemou“ odкрýva tabuizované a napomáha minorite i majorite dozvedieť sa o sebe, o ľuďoch viac.

Katarína Košťalová

Grigorij Mesežnikov – Zora Bútorová – Miroslav Kollár (eds.): *Desať rokov v Únii: slovenská a česká cesta.*

Inštitút pre verejné otázky
+ Heinrich-Böll-Stiftung,
Bratislava 2014, 188 s.

Sestavit k desetiletému výročí našeho vstupu do Evropské unii sborník textů, které budou bilancovat, co nám členství přineslo a co vzalo, jak se měnily postoje veřejnosti k tématům, která jsou s EU spojována, a kam jsme se posunuli v některých dílčích tematických oblastech, je standardní projektový záměr, který svou předvídatelností skoro odrazuje. Zaujmout